

Tijd voor een complexe eenvoud

Een van de bijzondere waarden die de kinderopvang biedt, is tijd. Een tijd die niet gedicteerd wordt door de klok, maar die stilstaat in het moment van interactie, in het proces dat een kind doormaakt, in de grote ontdekkingen die een kind kunnen doen groeien tot een competent persoon. Een tijd zoals hij wordt beleefd door Ivan en Martina.

DOOR: EVA JANSÅ – Een dag in september. Het moment van de terugkomst naar de voorziening voor jonge kinderen. Martina heeft Ivan gevonden in de tuin. Ivan, die nog geen twee jaar is, lijkt triest, en Martina, toch al twee jaar en zeven maanden, beslist om zich over hem te ontfermen. Ivan en Martina doen niet mee aan de groepsactiviteiten maar trekken zich terug in het tuinhuis, waar Ivan was gaan zitten, alsof hij er zijn toevlucht nam. Martina benadert hem, praat met hem, streelt hem, kijkt hem begrijpend aan. Ze begeleidt hem vervolgens naar de tuin, alsof zij hem de veiligheid biedt die hij nodig heeft. De twee kinderen stoppen bij een bank en gaan erop zitten. Zij verzorgt hem met haar aandacht, snuit zijn neus en, eenmaal proper, stappen ze hand in hand naar de schommels.

Piaget ontkent dat kinderen onder de drie jaar in staat zijn om de ziel van anderen te begrijpen en stelt dat ze bijgevolg geen betekenisvolle interacties kunnen ontwikkelen met leeftijdsgenoten. Maar de realiteit in het dagelijkse leven in kinderopvang en onderwijs, observaties door professionele opvoeders en onderzoekers, voortdurend geconfronteerd met situaties zoals hierboven geschetst, stellen de oude theorieën over beperkte competenties van jonge kinderen, ter discussie.

We kunnen niet ontkennen dat Martina de stemming van Ivan heeft aangevoeld, hem misschien zelfs begrijpt, en op zijn gevoelens heeft gereageerd met een antwoord. Is dat niet precies wat volwassenen doen? Misschien heeft Martina het gevoel van Ivan herkend omdat ze dit ook al heeft meegemaakt, ze weet waarin troost kan liggen en hoeveel dat betekent en daarom biedt ze hem die, op haar manier.

Mensen die met kinderen werken kunnen bevoorrechte getuigen zijn van de veelvoudige

onderlinge verhoudingen tussen kinderen. Maar toch moeten we hier verder in gaan, en onze aandacht nog sterker richten op de mechanismen en de strategieën die ze gebruiken om hun interacties vorm te geven. Zo leren we het ontwikkelingsproces van kinderen kennen en zijn we beter in staat om hen rijke kansen te bieden.

Op een bepaalde manier zijn wij ook onderzoekers. Waarom heeft Martina Ivan benaderd? Waarom heeft Ivan dit toegelaten? Hoe begrijpen ze elkaar, hoe komen ze tot een akkoord? Wat waren uiteindelijk hun interactieprocessen?

We kunnen hetgeen is gebeurd weliswaar niet beoordelen, maar we moeten observeren, interpreteren en de resultaten van deze observatie delen met anderen van het team. Dit om te analyseren en een hypothese uit te werken en tot een gemeenschappelijke interpretatie te komen die een antwoord kan bieden op onze vragen.

Impliciete overeenstemmingen

Het functioneren van menselijke relaties veronderstelt het bestaan van bepaalde impliciete overeenstemmingen. In die relaties neemt elk van ons een welbepaalde rol in, die wordt aangepast aan de functie van de interventie en de houding van de ander. Zo kan een persoon geen leider zijn als de ander hem niet als leider erkent: het is de toestemming van de ander die van hem of haar de leider maakt, er is dus geen actieve of passieve rol. Beiden hebben hun rol te spelen.

Het kind nodigt door middel van handelingen de ander uit om mee te bouwen aan een project waarvoor samenwerking nodig is. Als de ander dit aanvaardt, krijgen we een uitwisseling waarbij de handelingen van de ene complementair worden aan die van de ander, en ontstaan er kleine scènes van blikken, gezichtsuitdruk-

kingen, gebaren, handelingen en woorden.

'De kleine verhalen verrassen door hun dramatische inslag: zoals in een theaterstuk, ontspint zich tussen de deelnemers een drama, dat evolueert op het ritme van de momenten van spanning en van ontspanning.'¹ De eerste 'uit' iets op een min of meer expliciete manier, en het antwoord van de ander preciseert de betekenis van de oorspronkelijke boodschap. Zo worden vragen en antwoorden complementair en het nieuwe antwoord wordt een nieuwe vraag. Zo kan die relatie, al dan niet, verder vorm krijgen.

We zouden de houding van Ivan als passief kunnen zien, maar het is zijn reactie die de volgende handeling van Martina bepaalt. Het zijn hun reacties en hun respectievelijke gedrag die Martina ertoe hebben gebracht haar handelingen en houdingen aan te passen, wat nieuwe ideeën doet opborrelen. In een kwartier tijd (de tijd van dit kleine schouwspel), hebben zich een aantal handelingen afgespeeld, verschillende mechanismen en strategieën ontvouwd, die op hun beurt capaciteiten en vaardigheden hebben ontwikkeld, gedreven door een motivatie en een project dat gedeeld wordt door de twee kinderen. Op een gegeven moment is het spel opgehouden, zij het door een gebrek aan interesse, of doordat de komst van een derde kind de dynamiek onderbrak of veranderde.

Deze onderbreking van het spel is op geen enkel moment geconditioneerd door een tijd die bepaald werd door de volwassene. Volgens de woorden van Magda Gerber, docent over opvoeding van het jonge kind in Boedapest: 'Hoe minder we tussenkomen in het natuurlijke proces van het leren, hoe beter we kunnen vaststellen dat dit leren op elk ogenblik plaatsvindt bij kinderen.'

Spelen met andere kinderen laat hen toe door te dringen in de mentale wereld van de ander,

niet alleen die van zijn gevoelens, maar ook die van de gedachten. Het gaat erom te begrijpen wat de ander wil. Dit leidt bij het kind tot de eerste stappen in de richting van het begrijpen van de ziel, een begrip van de gedachten, gevoelens en wensen van de ander.

Kinderen brengen ook hun inzichten in de wereld in de praktijk en kunnen via handelingen bepaalde waarden en sociale normen ontdekken die ze zich gaandeweg eigen maken. Wij, de volwassenen, kunnen er zelf onze eigen reflectie in zien: de manier van spelen, praten, kijken, elkaar strelen...

Stilstaan, kijken en observeren

Om deze momenten te bewaren en te verhinderen dat ze ongemerkt voorbijgaan, moet de volwassene evenwel stilstaan, kijken en observeren. Soms zijn de opvoedingsmodellen volgestouwd met programma's en rigide inhoud, vol

verwachtingen over de ontwikkeling. Deze modellen negeren de honderden talen van de kinderen waarover Malaguzzi het heeft. De elementen die vervat zitten in deze rigide programma's en de bijhorende verwachtingen, verhinderen de volwassene al de bijzondere dingen die zich dagelijks afspelen te begrijpen, te observeren en vorm te geven.

Met respect voor de tijd en de ritmes van elkeen is het mogelijk projecten van kinderen te delen, hun proces te observeren en hen te begeleiden. Deze houding motiveert de kinderen om verder te willen gaan, te onderzoeken en te verifiëren, risico's te nemen, hun vaardigheden en grenzen te ontdekken, en steeds verder hun strategieën te ontwikkelen.

Die tijd maakt onderdeel uit van de pedagogie van het dagelijkse leven, die geen fictieve situaties creëert, maar die plaatsvindt in situaties die zich vanzelf ontwikkelen. De volwassene heeft hier dan ook een grote verantwoordelijkheid,

namelijk om ruimte te geven aan de kinderen en de verschillende begrippen van tijd van het kind en van de omgeving op elkaar af te stemmen. En dit, met de nodige ruimte voor improvisatie. We moeten ook waken over onze eigen tijd, als professionals en als team, belast met het vormgeven van dat dagelijkse leven.

Het is in de eenvoud van deze momenten dat het kind zich zal vormen als persoon. Ogenblikken van pedagogische, relationele en menselijke kwaliteit... Want we leren van wat we meemaken en van de manier waarop we (be)leven.

Eva Jansà, leerkracht op de kleuterschool en lid van l'Association des Instituteurs van Rosa Sensat.

E: Evajans@gmail.com

¹ MIRA STAMBAK, LES BEBES ENTRE EUX: DECOUVRIR, JOUER, INVENTER ENSEMBLE, (1983)